

HPö

26.4.2023

Oikeusministeriö
kalle.maenpaa@gov.fi

Hanke OM045:00/2021, asianumero VN/18255/2021

**Suomen Lääkäriliiton lausunto Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koske-
vasta työryhmämietinnöstä 2023:4.**

Lääkäriliitto oli edustettuna työryhmän seurantaryhmässä. Liitolta ei ole pyydetty työryhmämietinnöstä lausuntoa, mutta liitto haluaa kunnioittavimmin nostaa mietinnöstä esiin muutamia kohtia.

Lääkäriliitto kannattaa työryhmämietinnössä esitettyjä tavoitteita poistaa vahingonkorvauslaista julkisyhteisön vahingonkorvausoi-
keutta rajoittavat tarpeettomat säännökset (standardisäännös,
kannekielto), edistää ihmis- ja perusoikeuksien toteutumista otta-
malla vahingonkorvauslakiin nimenomaiset säännökset ihmis- ja
perusoikeuksien loukkauksella aiheutetun vahingon korvaami-
sesta ja parantaa julkishallinnon asiakkaan asemaa laajentamalla
julkisyhteisön korvausvelvollisuutta virheellisellä viranomaisinforma-
tiolla aiheutuneesta vahingosta. Jatkovalmistelussa on kuitenkin
aiheellista arvioida ja kuulla erityisen tarkasti hyvinvointialuei-
den näkemyksiä siitä, miten tavoitteet niiden osalta voidaan saa-
vuttaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti.

Potilasvakuuslaki erityislakina ja ensisijaisena järjestelmänä

Lääkäriliitto korostaa, että terveyden- ja sairaanhoidossa potilaan oikeu-
det hoidon yhteydessä aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen on hoi-
dettu varsin hyvin lakisääteisellä potilasvakuutuksella. Valtaosa potilaille
aiheutuneista vahingoista on henkilö- tai niiden liitännäisvahinkoja (an-
sion- ja elatuksen menetyt, esinevahingot).

Potilasvakuutus kattaa siitä korvattavat vahingot kokonaisuudessaan il-
man omavastuuta ja ylärajaa ja korvaukset määritetään vahingonkor-
vauslain mukaisesti. Järjestelmä on syylistämätön, potilaalle maksuton
ja se hankkii viran puolesta tarvittavan lääketieteellisen selvityksen ja ar-

vioi asiakirjaselvityksen juridisesti. Potilasvakuutus on pakollinen vakuutus kaikille terveyden- ja sairaanhoidon toimijoille. Se takaa myös mahdollisissa maksukyvyttömyystilanteissa sen, että potilas saa hänelle kuuluvat korvaukset – korvaukset maksetaan vakuutusyhtiöiden toimesta ja potilasvakuutuslakia kehitettiin myös viime uudistuksessa niin, että suurvahingot yms. korvataan yhteisestä jakojärjestelmästä. Vahingot myös kohdentuvat oikein eli sen toimijan vakuutukseen, jonka toiminnassa ne ovat syntyneet.

Ehdotuksessa on parissakin kohtaa asianmukaisesti nostettu esiin lakisääteinen potilasvakuutusjärjestelmä vahinkojen korvaamisessa. Missään tapauksessa ei tule luoda ja edistää päällekkäisiä / rinnakkaisia korvausjärjestelmiä jo olemassa olevien ja toimivien järjestelmien kanssa. Siitä aiheutuu huomattavaa byrokratiaa ja kustannuksia sekä oikeudellista epävarmuutta niin potilaille kuin toimijoille. Ymmärrämme toki, että siltä osin kuin lakisääteinen potilasvakuutus ei vahinkoja korvaa, on säännöksiä aiheellista tarvittaessa täsmentää – parhaiten se onnistuisi käsityksemme mukaan ko. toimialaa koskevassa erityissääntelyssä.

Lääkäriliitto pitää ensiarvoisen tärkeänä, että hyvinvointialueet ovat kiinteästi mukana asian jatkovalmistelussa ja sen arvioinnissa, miten tarkoituksenmukaisimmin ja tehokkaimmin ehdotuksen esitykset *perusoikeusloukkausten ja taloudellisten vahinkojen korvaamisesta toteutetaan*.

Työntekijän ja virkamiehen vastuusta

Lääkäriliitto pitää perusteltuna, ettei muutoksella laajenneta yksittäisen virkamiehen tai työntekijän vahingonkorvausvastuuta, näin myös Akava toteaa lausunnossaan. Tämä koskee niin virheellisestä viranomaisneuvonnasta (ehdotuksen 3 luku 3 §) kuin perusoikeutta taikka Suomea sitovassa kansainvälisessä ihmisoikeussopimuksessa turvattua perusoikeuden loukkausta (ehdotuksen 3 luku 7 §) koskevaa vahingonkorvausvastuuta. Molemmissa säännöksissä ehdotettu vastuun laajennus koskee vain julkisyhteisöä tai julkista hallintotehtävää hoitavaa muuta yhteisöä.

Lääkäriliitto haluaa myös esiintuoda, että julkisessa terveydenhuollossa, mutta myös sosiaalihuollossa, toimii palvelun tuottajina ja myös alihankkijoina itsenäisiä ammatinharjoittajia eli toiminimellä toimivia pienyrittäjiä ja ns. yhden miehen osakeyhtiöitä. Ensiksi mainittu ei sisältyne perustellusti säännöksen tunnusmerkistöön (vrt. myös vahingonkorvauslain 3

luku 1 § 3 mom.) ja esim. yhden miehen osakeyhtiö on sinällään yhteisö ja säännösehdotuksen mukaan olisi vastuussa, mutta sen sijaan esim. sen ainoana työntekijänä työskentelevä lääkäri jäänee myös laajennetun vastuun ulkopuolelle. Koska kyse on yleensä viranomaisneuvonnan ja tai palvelun edelleen jalkauttamisesta viranomaisen määräysten ja ohjeiden mukaisesti, on Lääkäriliiton näkemyksen mukaan perusteltua, että vastuu näiden osalta kuuluu ko. viranomaiselle, jonka lukuun palvelua annetaan.

Jos vahingonkorvausvastuuta ulotettaisiinkin ehdotuksesta poiketen vielä laajemmin pientoimijoille (itsenäinen ammatinharjoittaja, pienyhtiöt), niin tulee huolellisesti selvittää ja arvioida, voivatko ja missä määrin ne saada vakuutusturvaa vakuutusyhtiöistä vastuunsa varalle.

Ehdotus vapaudenmenetyksistä ja muista pakkotoimista suoritettavista korvauksista

Ehdotus sisältää myös muista kuin rikosperusteisten vapaudenmenetysten aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta suoritettavista korvauksista. Ehdotettu laki perustuisi tuottamuksesta riippumattomalle ankaralle vastuulle. Ehdotuksen mukaan tapaukset liittyvät tyypillisesti muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon alaan. Oikeus korvaukseen valtiolta perustuisi joko siihen ettei vapauden menetykseen tai rajoitukseen ole ollut laillisia edellytyksiä ja toisaalta siihen, että jälkikäteen ilmenee seikka, joka selvästi osoittaa, ettei vapauden menetykseen tai rajoituksen aiheuttaneeseen päätökseen tai toimenpiteeseen ole ollut aihetta. Korvauksen maksettaisiin Valtiokonttorin toimesta.

Työryhmätyön aikana oikeusministeriössä kuultiin hallinnollisista vapaudenmenetyksistä laajasti sosiaali- ja terveysministeriön, Valviran, aluehallintoviraston, Vankiterveydenhuollon, Vanhan Vaasan ja Niuvanniemen sairaalan asiantuntijoita. Heissä oli myös monia ylilääkäreitä.

Ehdotuksessa oli esillä muun muassa mielenterveyslain, kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain, päihdehuoltolain ja tartuntatautilain sisältämät vapauden menetykset tai rajoitukset. Ehdotuksessa on asianmukaisesti korostettu sitä, että esim. mielenterveyslain mukaisiin päätöksiin, jotka jätetään vahvistamatta tai kumotaan, liittyy yleensä menettely- tai muotovirhe ja vain varsin harvoin hoitoon määräämisen edellytys eli se ettei tahdosta riippumatonta hoitoa voisi lääketieteellisin perustein vahvistaa. Sisällöllisesti vapaudenmenetystä koskeva päätös on siis oikea.

Lääkäriliitto haluaa tässä yhteydessä esiintuoda sen, että oikeusturva-
puutteena niin potilaiden kuin terveydenhuollon ammattihenkilöiden
osalta on pidettävä sitä, ettei ns. somaattisessa hoidossa ole nimenomai-
sia säännöksiä potilaiden itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta. Kui-
tenkin terveydenhoidossa joudutaan päivittäin tilanteisiin, joissa potilai-
den tai työntekijöiden terveyttä tai turvallisuutta on suojattava potilaan
itsemääräämisoikeutta rajoittamalla. Tällä hetkellä tilanteissa joudutaan
toimimaan pakkotilasäännöksen perusteella eikä oikeustila ole hyväk-
syttävä. Lääkäriliiton käsityksen mukaan ehdotus voisi osaltaan myötä-
vaikuttaa tämänkin oikeustilan parantamiseen ja selkeyttämiseen. Ks.
ko. STM:n lakihanke [https://stm.fi/itsemaaraamisoikeuden-vahvistami-
nen](https://stm.fi/itsemaaraamisoikeuden-vahvistaminen). Ko. lakihanketta on syytä seurata ja analysoida sen vaikutusta esillä
olevaan ehdotukseen.

Esimerkkinä terveydenhuollon ammattihenkilön toiminnan rajoittaminen, kieltäminen ja valvojan viranomaisen turvaamistoimet

Terveydenhuoltoa valvova viranomainen eli Valvira voi rajoittaa tai kieltää
terveydenhuollon ammattihenkilön oikeuden toimia ammatissaan joko
väliaikaisella turvaamistoimenpiteellä (laki terveydenhuollon ammatti-
henkilöistä 29 §) tai määrääjäksi tai toistaiseksi antamallaan päätöksellä
(ks. ammattihenkilölain 26, 27 ja 28). Lisäksi Valvira voi valvonta-asiaa
käsitellessään määrätä terveydenhuollon ammattihenkilön terveydentila-
n tai toimintakyvyn selvittelyyn (ammattihenkilölain 25 §), ks. tarkem-
min [https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/valvonta/ammattihenkiloi-
den_valvonta/terveydentilan_ja_toimintakyvyn_selvittaminen](https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/valvonta/ammattihenkiloiden_valvonta/terveydentilan_ja_toimintakyvyn_selvittaminen).

Mainituilla toimilla puututaan terveydenhuollon ammattihenkilön elin-
keinovapauteen ja ammatillisen terveydentilan ja toimintakyvyn selvitte-
lyn osalta myös henkilökohtaiseen vapauteen.

Ehdotus on niin luettavissa, ettei *vapaudenmenetyksistä ja muista pak-
kotoimista* suoritettavista korvauksista annetun lain 3 § koske näitä tilan-
teita (näin sivutaan myös osin perusteluissa), mutta sen sijaan mainitun
lain 11 § koskien korvausta muusta vapaudenmenetyksestä, voinee
näissä tilanteissa tulla lähtökohtaisesti sovellettavaksi. Lääkäriliitto pitää
tätä terveydenhuollon ammattihenkilöiden oikeusturvan parantamisen
osalta erittäin kannatettavana ja perusteltavana; ankara vastuu on perus-
teltu valvontaprosessille etenkin ennalta ehkäisevässä ja prosessia ke-
hittävässä tarkoituksessa vaikkakin käytännössä äärimmäisen harvi-
naisista tilanteista olisikin kyse. Jos esim. lääkärin ammattioikeuksia ra-

joitetaan tai häntä kielletään toimimasta ammatissaan tai hänet määrätään valvontaprosessin kuluessa joskus pitkiinkin toimintakyvyn selvittelyihin (ääritilanteessa jopa suljettuun laitoshoittoon), aiheutuu hänelle yleensä mittavat taloudelliset menetykset, yleisen luottamuksen ja kunnian menetys sekä muu henkinen kärsimys.

Kun lakiehdotusta edelleen valmistellaan, Lääkäriliitto pitää tärkeänä, että perusteluissa vielä täsmennetään sitä, mitä vapaudenmenetyksellä ehdotuksessa tarkoitetaan. Eli ettei kyse olisi pelkästään fyysisestä vapauden menettämisestä tai rajoittamisesta vaan kyse voi olla muustakin esim. juuri elinkeinovapauden estymisestä, jolla on yleensä mittavat taloudelliset mutta myös henkiset (häpeä, ahdistus, kärsimys, järkytys) seuraamukset ammattihenkilöille. Vai onko oikeusministeriössä ajateltu tässä kohdin muuta (vrt. pykäläviittaus 11 §:ssä ehdotuksen 2,5 ja 7 §:iin). Joka tapauksessa ammattihenkilön oikeus korvaukseen näissä tilanteissa voi tulla Lääkäriliiton käsityksen mukaan vahingonkorvauslakiin ehdotetun 3 luvun 7 §:n perusteella arvioitavaksi.

Kunnioitavasti

Suomen Lääkäriliitto ry

Niina Koivuviita
puheenjohtaja

Liisa Aro
johtaja, Jäsenpalvelut